

Egzamin ósmoklasisty z języka polskiego, czyli co nieco o sztuce argumentacji

Od wielu lat uczniowie kończący szkołę podstawową przystępują do egzaminów zewnętrznych. Kiedyś był to sprawdzian szóstoklasisty. Po ostatnich zmianach strukturalnych uczniowie kończący ten etap edukacyjny zdają egzamin ósmoklasisty. O czym warto pamiętać? Egzamin jest obowiązkowy dla uczniów szkół podstawowych, co oznacza, że każdy uczeń musi do niego przystąpić, aby ukończyć szkołę. Nie jest określony minimalny wynik, jaki uczeń powinien uzyskać, dlatego egzaminu ósmoklasisty nie można nie zdać. Jest przeprowadzany w formie pisemnej.

Egzaminy zewnętrzne pełnią kilka funkcji. Przede wszystkim sprawdzają poziom osiągnięć edukacyjnych (wiadomości i umiejętności) z przedmiotów egzaminacyjnych.

Egzamin ósmoklasisty pełni dwie zasadnicze funkcje:

1. określa poziom wykształcenia ogólnego uczniów w zakresie obowiązkowych przedmiotów egzaminacyjnych i zapewnia uczniowi, jego rodzicom, nauczycielom oraz władzom oświatowym informację zwrotną na temat tego poziomu wykształcenia
2. zastępuje egzamin wstępny do szkół ponadpodstawowych, które wykorzystują wyniki egzaminu ósmoklasisty z poszczególnych przedmiotów jako kryteria w procesie rekrutacji, jeżeli liczba kandydatów jest większa niż liczba wolnych miejsc w danej szkole.

Obszary umiejętności sprawdzane w czasie egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego to

- I. Kształcenie literackie i kulturowe
- II. Kształcenie językowe
- III. Tworzenie wypowiedzi
- IV. Samokształcenie.

W arkuszu znajdują się zarówno zadania otwarte, jak i zamknięte. Muszą być one zgodne z podstawą programową oraz wymaganiami egzaminacyjnymi, zmienionymi pod koniec 2019 roku ze względu na sytuację pandemiczną i naukę zdalną. Uczniowie przystępujący do egzaminu ósmoklasisty w roku 2020 rozwiązywali arkusz liczący mniej zadań, za które można było uzyskać 45 punktów zamiast 50. Podobnie było w roku 2021.

Analiza zadań wskazuje, że jedną z najważniejszych umiejętności jest argumentowanie. Sprawdzana jest ona podczas egzaminu, ale też przygotowuje ucznia do życia w społeczeństwie. Uczy zabierania głosu w określonej sprawie, prezentowania i obrony własnego stanowiska. W arkuszu z języka polskiego sztuka argumentacji występuje zarówno w zadaniach krótkiej, jak i rozszerzonej odpowiedzi.

Tworzenie wypowiedzi to jeden z obszarów kształcenia, który wpisany jest w podstawę programową. Wśród treści nauczania (wymagań szczegółowych) znajdują się zapisy odnoszące się do retoryki.

Klasy IV-VI	Klasy VII i VIII
<p>1. Elementy retoryki. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) <u>uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens;</u>2) <u>rozdziela argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji;</u>	<p>1. Elementy retoryki. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;2) tworzy logiczną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; <u>rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych</u>

- 3) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi;
- 4) dokonuje selekcji informacji;
- 5) zna zasady budowania akapitów;
- 6) rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję.

- oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych);
- 3) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
 - 4) odróżnia przykład od argumentu;
 - 5) przeprowadza wnioskowanie jako element wywodu argumentacyjnego;
 - 6) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, uzasadniając własne zdanie;
 - 7) rozpoznaje i rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcję;
 - 8) rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi.

W świetle powyższych zapisów warto zadać sobie pytanie: czym jest argument? Nader często w wypowiedziach uczniów można przeczytać zdanie: *Moim pierwszym argumentem jest „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza*. Z pewnością „Pan Tadeusz” nie jest argumentem, lecz utworem literackim...

Czym zatem jest argument? Stanowi on niezwykle ważny element sztuki przekonywania. Argument to stwierdzenie uzasadniające lub obalające tezę czy przyjęte stanowisko. Tę myśl ogólną uzupełnia rozwinięcie, czyli dopowiedzenie, rozszerzenie myśli z argumentu. Stanowi jego uszczegółowienie, doprecyzowanie. Tok myślowy dopełnia przykład nie tylko ilustrujący przywołany argument, ale też wyjaśniający jego sens, wspierający wywód piszącego. Tutaj uczeń odwołuje się do utworu literackiego lub faktów czy własnych doświadczeń i obserwacji. Jak widać, te trzy elementy: argument – rozwinięcie – przykład stanowią spójną całość myślową. Istotną sprawą jest umiejętność odróżnienia argumentu od rozwinięcia i przykładu - większość błędów w zakresie argumentacji wynika właśnie z pomylenia tych pojęć.

Należy razem z uczniami budować tezę oraz argumenty ją potwierdzające. A może zacząć od analizy przykładowej rozprawki i pracy nad kompozycją wypowiedzi oraz argumentacją? W tym celu można dokonać analizy rozprawek zamieszczonych w *Informatorze o egzaminie ósmoklasisty z języka polskiego od roku szkolnego 2018/2019*.

Warto też przeanalizować przykładowe realizacje zadania zamieszczone w sprawozdaniach opracowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Bardzo przydatne do ćwiczeń są rozprawki z tegorocznej sesji egzaminacyjnej, w której uczniowie rozważali słuszność stwierdzenia, że w trudnej sytuacji człowiek poznaje samego siebie. Tego typu ćwiczenia służą nie tylko doskonaleniu umiejętności uzasadniania własnego stanowiska, ale też sprawdzają znajomość lektury i funkcjonalne wykorzystanie jej treści w funkcji argumentacyjnej. Można też ćwiczyć budowanie tezy i argumentu, rozwinięcia oraz przykładu do tematów zaproponowanych przez nauczyciela.

Wśród zadań egzaminacyjnych na szczególną uwagę zasługują te, które sprawdzają znajomość lektur, a jednocześnie wymagają przedstawienia i uzasadnienia swojej opinii. Są to tzw. zadania z lekturą w tle. W tegorocznym arkuszu znalazło się zadanie 15.

Zadanie 15. (0–2)

Spośród lektur obowiązkowych wybierz tę, której bohater wykazał się taką odwagą cywilną, o jakiej wspomina Tadeusz Płużański w 5. akapicie tekstu. Podaj tytuł tej lektury oraz jej bohatera.

Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z tej lektury, ilustrującą Twoją argumentację.

Tytuł lektury:

.....

Bohater lektury:

.....

Uzasadnienie wyboru:

.....

Z kolei w arkuszu próbnym z marca 2021 roku znajduje się inne zadanie.

Zadanie 16. (0–2)

Któremu bohaterowi wybranej lektury obowiązkowej udało się zrealizować wyznaczony sobie cel? Podaj tytuł tej lektury i jej bohatera. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu odwołaj się do znajomości wybranej przez siebie lektury.

Uwaga! Lista lektur obowiązkowych znajduje się na stronie 3 tego arkusza egzaminacyjnego.

Tytuł lektury:

.....

Bohater lektury:

.....

Uzasadnienie:

.....

Tego typu zadania znajdują się w każdym arkuszu. W praktyce szkolnej należy zatem uwzględnić ćwiczenia doskonalące umiejętność argumentacji w odniesieniu do lektur obowiązkowych.

Konieczne jest również stwarzanie takich sytuacji, w których uczniowie będą mieli możliwość wyrażania własnego zdania na wskazany temat, oceniania sytu-

acji lub postawy bohatera. Oczywiście w wypowiedzi ucznia nie może zabraknąć uzasadnienia stanowiska.

Analiza wyników uzyskanych przez uczniów na egzaminie będzie na pewno przydatna do planowania pracy dydaktycznej.

Zatem w praktyce szkolnej, zgodnie z założeniami podstawy programowej, warto:

- kształtować umiejętność argumentowania poprzez odwołanie się do przykładów z utworów literackich, w tym szczególnie z lektur obowiązkowych
- kształcić umiejętności językowe w taki sposób, aby umożliwić uczniom posługiwanie się szerokim zakresem środków językowych
- doskonalić umiejętności budowania różnorodnych typów wypowiedzeń, które służą argumentacji, uzasadnianiu własnego stanowiska.

W procesie kształcenia warto zwracać zatem uwagę na to, że rozwijanie umiejętności poprawnego językowo konstruowania zdań powinno być powiąza-

ne z określoną sytuacją komunikacyjną. Argumenty przedstawiane poprawną polszczyzną, w jasny i klarowny sposób z pewnością stanowią przykład kompetencji kluczowej, przydatnej nie tylko w sytuacjach egzaminu, ale też w życiu dorosłym.

Netografia:

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Informatory/Informator_P1_polski.pdf

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Podstawa_programowa/SP_PP_2017_Język_polski.pdf

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Arkusze-egzaminacyjne/2021/jezyk_polski/OPOP-100-X-2105.pdf

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Arkusze-egzaminacyjne/2021/zasady_oceniania/polski/OPOP-100-400-500-2105-zasady.pdf

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_OSMOKLASISTY/Arkusze-egzaminacyjne/2021/zasady_oceniania/polski/OPOP-100-400-500-2105-zasady.pdf